شەریف پاشا، کێ بوو؟

نووسینی: ڕۆهات ئالەکۆم   وەرگێڕانی: کاوە ئەمین

بەشی دووەم

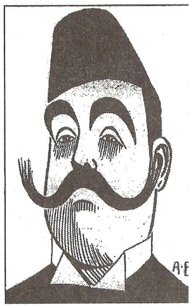

Teckning: Albert Engström

دوای ئەوەی کە ئاشکرا بوو، شەریف پاشا، پەیوەندی لەگەڵ ئەو هێزانەدا هەبوو کە دژایەتی عەبدولحەمیدی دووەمیان دەکرد، ئیتر ئەو بووە کەسێکی ناخۆشەویست لەلای کۆشکی سوڵتان. ئەوە بوو لە کۆتایدا، شەریف پاشا، ناچارکرا دەست لەکار بکێشێتەوە.

لە ساڵی 1908 نامەی ئیستیقالەی پێشکەشکرد و وازی لە سەفیری هێنا لە ستۆکهۆڵم، پاشان چوو بۆ پاریس و لەوێ نیشتەجێ بوو. هەر هەمان ساڵ، عەبدولحەمید لەلایەن بەرهەڵستکارانەوە، وەلا نرا.

هەر کە تورکە گەنجەکان جێپێی خۆیان قایم کرد و دەستەڵاتیان کەوتە دەست، سیاسەتی خۆیان گۆڕیی و لە هەموو بەڵێنەکانی خۆیان پەشێمان بوونەوە، ئەمەش بۆ شەریف پشا قبوڵنەکرا، چونکە ئەو پێی وابوو کە ئەمانیش سیاسەتێکی خەتەری وەکو ئەوەی عەبدولحەمیدیان گرتۆتە بەر. لە سەرەتادا، شەریف پاشا دەیویست لە ئەستەمبووڵ دابنیشێ، ئەو کاتەی کە هەڵوێستێکی پۆزەتیڤی بەرانبەر سیاسەتی تورکە گەنجەکان هەبوو، بەڵام دوای شۆڕشی 1908، نارازیبوونی خۆی نیشان داو، گەڕایەوە پاریس. ئیتر بەو شێوەیە لە تاراوگە مایەوە لەگەڵ منداڵەکانیدا تا لە ساڵی 1951 لە ئیتالیا کۆچی دوایی کرد.

لە ماوەی ژیانی تاراوگەیدا، شەریف پاشا، لە پێشی پێشەوەی ئەو بەرهەڵستکارانەدا بوو کە لە ئەوروپا و لە نێو سنوورەکانی دەوڵەتی عوسمانییەوە، دژایەتی تورکە گەنجەکانیان دەکرد، بەو شێوەیە لەگەڵ هاوڕێکانی پێشووی (مەبەست تورکە گەنجەکانە) کەوتە ناکۆکییەوە.

شەریف پاشا، پارتێکی سیاسی بە ناوی پارتی ڕادیکاڵی ئۆتمان (ئۆسمان) دامەزراند و، ڕۆژنامەیەکی بە ناوی (مەشروتیتە) دەرکرد و تێیدا چەوساندنەوە و ئەو ئەشکەنجەیەیی کە تورکە گەنجەکان بەکاریان دەهێنا، ئاشکرا دەکرد. هەربۆیە تورکە گەنجەکان بڕیاریان دا، شەریف پاشا لە سەر ڕێگایی خۆیاندا نەهێڵن. سەرۆکی پۆلیسی ئەستەمبووڵ بە خۆیی و کۆمەڵێک پیاوکوژەوە چوو بۆ پاریس، بۆ جێبەجێ کردنی پیلانەکەیان. بڕیاریان دابوو کە لە ڕۆژی 14 یانیوەری 1914 دا، پلانەکەیان جێبەجێ بکەن.

پیاوکوژێک، خۆی دەگەیەنێتە ماڵی شەری پاشاو، بۆ ئەنجامدانی کارەکەی، لە ئەنجامدا خۆیی و یەکێک لە پیاوەکانی شەریف پاشا کوژران، بەڵام شەریف پاشا بە سەلامەتی ڕزگاریی بوو. ئەم کردەوەیە ئەوەی ئاشکراکرد کە کۆمەڵەی ئیتیحاد و تەرەقی، سیاسەتێکی تۆقێنەرانەیان بە دژی بەرهەڵستکارانیان، پیادە دەکەن.

شەریف پاشا، لە غیابدا، دوو جار بە مردن حوکوم دەدەن و ژنەکەشی بە پێنج ساڵ دوورخستنەوە. تورکە گەنجەکان هەموو ڕێگایەکیان بۆ ئابڕوبردنی شەریف پاشا، تاقیکردەوە.

ڕاگەیاندنی تورکی کەوتنە زماندرێژی بە دژی شەریف پاشا و کۆمەڵێک وشە و دەستەواژەی نابەجێیان لە دژیی بەکارهێنا. سەرەڕای ئەو هەموو بەربەرەکانییە، شەریف پاشا، درێژەی بە خەباتی خۆی دا بۆ پەردە لەسەر هەڵماڵینی ڕووی دزێویی تورکە گەنجەکان. یەکێک لە کارەکانی ئاشکراکردنی ئەو تراژدیایانە بوو کە تورکەکان بە سەر گەلی ئەرمەنییاندا هێنا. ئەو کاتە شەریف پاشا لە مۆنتیکارلۆ دەژیا.
یەکەمین سەفیری فارس لە ستۆکهۆڵم (1897-1901)، میرزا ڕەزا خان کە لەگەل نووسەرێکی سوێدی بە ناوی ئێلسا لیند بێرگی-دۆڤیلتێ ئیزدیواجی کردبوو، لە سەردەمی ساڵانی شەڕدا لە مۆنتیکارلۆ دراوسێی شەریف پاشا بووە، وەکو دوو سەفیری بیانیش پێشتر لە ستۆکهۆڵم کاریان کردبوو. حەسەن عارف کە کوڕی سەفیری فارس بوو لە ستۆکهۆلم، لە بیرەوەریەکانیدا بە کورتی باسی شەریف پاشای کردووە، ئەو کاتەی کە لە مۆنتیکارلۆ بووە.